

УДК 657:658.713

І.В. Клименко, голова правління
Банк Національний кредит

ЛІЗИНГ ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ: ТЕОРЕТИЧНІ СКЛАДОВІ ТА МОНІТОРИНГ СУЧАСНОГО СТАНУ

Розглянуто сутність лізингу як економічної категорії та об'єкта бухгалтерського обліку, визначено особливості правового забезпечення операцій з лізингу. Розроблено бухгалтерську теоретичну модель лізингу автотранспортних засобів.

***Ключові слова:** лізинг, оперативний лізинг, фінансовий лізинг, лізинг транспортних засобів, договір лізингу.*

Постановка проблеми. У сучасних умовах господарювання зростає роль небанківських фінансових інститутів й ринку фінансових послуг, учасниками якого є лізингові компанії, страхові компанії, ломбарди, кредитні спілки, фінансові компанії тощо. Функціонування вказаних суб'єктів господарювання дозволяє використовувати суб'єктам господарювання різних галузей національної економіки у своїй діяльності різноманітні фінансові інструменти за для фіксування певних видів операцій, вкладання інвестицій тощо. Особливо стрімко роль небанківських фінансових інститутів зростає в умовах динамічного розвитку ринкових відносин та збільшення швидкості господарських процесів.

Одним із найбільш ефективніючих та функціональних учасників ринку небанківських фінансових послуг є лізингові компанії. Адже лізинг як фінансовий інструмент виконує ряд економічних функцій, які дозволяють підвищити інвестиційну активність підприємств різних галузей. В Україні лізинг є найбільш поширеним серед підприємств транспорту, що обумовлено необхідністю оновлення транспортного парку та стратегічною важливістю даного сектора національної економіки.

Лізинг транспортних засобів займає велику частку серед обсягу укладених лізингових угод в Україні. Крім того, лізинг транспортних засобів є одним з

© І.В. Клименко, 2013

інструментів
формування основного складу транспортного парку

автотранспортного підприємства, а отже вимагає до себе відповідної наукової уваги як пріоритетного об'єкта управління. З огляду на це, виникає необхідність розвитку теоретичних положень лізингу в напрямку обґрунтування його як об'єкта бухгалтерського обліку та економічного аналізу, які є інформаційним джерелом прийняття управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Проблеми лізингу як об'єкта економічних відносин, системи управління та бухгалтерського обліку стали об'єктом наукового дослідження багатьох вітчизняних вчених економістів. Зокрема місце лізингу в системі фінансових відносин та його значення як фінансового інструменту розглядалися в дисертаційних дослідженнях С.В. Томчук, Г.Ю. Жолнерчик, Л.А. Перетятко, О.Б. Васильчишин, О.О. Ляхова, М.М. Федірко, Р.П. Саблук, О.В. Дорофєєва. Особливості облікового відображення, економічного аналізу та контролю лізингових операцій досліджували здобувачі наукових ступенів, серед яких О.Б. Дорош, Н.О. Лобода, Т.І. Хомуляк, О.М. Колеснікова, О.М. Розмислов, С.М. Лайчук, Т.А. Бондар, О.В. Годованець. Проблеми лізингу досліджувалися в дисертаціях за спеціальностями: 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (О.В. Кленін, К.А. Малишенко, С.Є. Ткаченко, І.В. Вишнякова, В.В. Іванишин, В.М. Настасьєв, С.Т. Пілецька, Ю.Є. Холодна, Н.А. Карасьова, Н.І. Подольчак, Ю.М. Бабак, О.А. Плаксіні, О.І. Шкуратов, Г.Є. Павлова, Т.В. Куліш, Л.В. Соболев, А.В. Подік, О.А. Сапліна) та 08.00.03 – Економіка та управління національним господарством (Т.В. Сівашенко, О.П. Овсак, К.В. Кабаніхіна, А.М. Кулик, О.М. Левковець, Р.Я. Москалик, С.В. Дідур, В.А. Гайдук, Н.І. Мужук, О.В. Борисюк, О.В. Кругляк, О.М. Лук'янова, Т.А. Черемисова, Ю.С. Гринчук, О.І. Баєва, О.В. Гудима, І.О. Щєбликіна).

Викладення основного матеріалу. Зношеність основних засобів автотранспортного підприємства досягає критичного рівня, а також відсутнє довгострокове фінансування, що ускладнює здійснення процесу реновації автопарку та обладнання. Така ситуація позбавляє конкурентоспроможних переваг на вітчизняному ринку автотранспортних послуг. Тому в сучасних умовах господарювання дослідження процесів розвитку та регулювання лізингу як пріоритетного інструменту оновлення автопарку підприємств транспорту набуває особливого значення.

У даний час багато вітчизняних автотранспортних підприємств відчують нестачу інвестиційного капіталу для розвитку господарської діяльності, придбання нових транспортних засобів та

використання нових технологій. У той же час доступ до банківських позикових ресурсів ускладнений, особливо під час фінансової кризи, і одним з найбільш ефективних і доступних способів фінансування, оновлення та розвитку виробництва за даних обставин стає лізинг.

Лізинг міцно увійшов у господарську сферу як вид діяльності. Багато суб'єктів господарювання, зокрема автотранспортних підприємств, вбачають у даному виді залучення транспортних засобів єдиний вихід. Також більшість підприємств вважають залучення кредитних ресурсів для самостійного придбання у власність нових транспортних засобів менш вигідним, ніж придбання за допомогою лізингодавця. Навіть у разі доступності недорогих кредитних коштів для придбання основних засобів все ж важливим є те, що ризики, пов'язані з предметом лізингу, гнучкі та можуть бути віднесені договором лізингу на будь-яку зі сторін. Специфіка економічних відносин, що складається при лізингу, обумовлена унікальністю конструкції, що забезпечує задоволення й органічне поєднання різних матеріальних потреб сторін лізингових операцій шляхом інвестування у предмет лізингу. Встановлено, що причиною запитуваності лізингу у найближчому майбутньому є ряд його переваг, порівняно з іншими формами інвестування, зокрема зниження потреби у капіталі, можливість застосовувати прискорену амортизацію, оперативне оновлення застарілого обладнання й технічного переозброєння виробництва.

Отже, лізингову діяльність варто розглядати з двох точок зору: по-перше, як матеріально-технічне постачання у вигляді концептуального підходу до забезпечення підприємств і організацій матеріально-технічними ресурсами тривалого користування; по-друге, як інвестиційну діяльність лізингових компаній або банків.

Вказані складові, доповнюючи одна одну, утворюють сумарний економічний ефект. При цьому лізинг як форма матеріально-технічного постачання має цілий ряд переваг, порівняно із закупівельною діяльністю, оскільки вивільняє оборотні кошти автотранспортних підприємств. У свою чергу, лізинг як форма інвестицій дозволяє лізинговим компаніям здійснювати певний економічний ріст шляхом вкладення фінансових коштів у розвиток транспортної галузі. Від результативності застосування лізингу, чіткості, повноти, правильності та впорядкованості документообігу за лізинговими операціями, узгодженості діяльності всіх структурних підрозділів у кінцевому рахунку залежить ефективність роботи автотранспортного підприємства. Але суперечливість і складність теоретичних положень

лізингу ускладнюють функціонування системи бухгалтерського обліку та економічного аналізу, не забезпечують достатню якість інформаційної бази для прийняття ефективних рішень щодо господарської діяльності автотранспортного підприємства. Дослідження ступеня розробленості проблем обліку й аналізу лізингових операцій для підприємств транспорту на сучасному етапі ринкової економіки показують, що, незважаючи на велику увагу дослідників до даної проблеми, багато її аспектів недостатньо вивчені, а саме: існуючі підходи до сутності лізингу, функцій та класифікації не відповідають повною мірою сучасним вимогам ведення бухгалтерського обліку та економічного аналізу, що, у свою чергу, не дозволяє формувати повну і достовірну інформацію про діяльність автотранспортного підприємства.

Таким чином, зважаючи на багатогранність лізингу та лізингової діяльності, необхідно розробити комплексну теоретичну модель лізингу, яка дозволить визначити її роль та значення в економічних відносинах. А також стане відправним пунктом у розробці теоретико-методологічних та організаційно-практичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу. В основу теоретичної моделі мають увійти: понятійний апарат лізингу, функціональне значення лізингу в розвитку економічної системи та автотранспортних підприємств, а також місце автолізингу в класифікації.

Причиною дослідження понятійного апарату лізингових відносин є існуюча на даний час у вітчизняній науці розрізненість підходів. Проведений критичний аналіз офіційних поглядів на зміст об'єкта дослідження показав, що у вітчизняній літературі відсутнє чітке визначення поняття «лізинг». Результат проведеного аналізу дефініцій поняття лізинг у різних літературних джерелах вказує на існування багатоманітності підходів. Тому вважаємо, що лізинг є багатоаспектним економічним явищем та має різні сфери прояву. З метою комплексного підходу до розробки теоретичних положень бухгалтерського обліку лізингу вважаємо за необхідне розглянути кожен підхід.

Ряд авторів під лізингом розуміють **вид економічних відносин**, зокрема:

- позицію щодо сутності лізингу як виробничих відносин підтримують О.В. Грабельська [7], яка вказує, що визначальним елементом даних відносин є оренда, та І.В. Колесник [13], який вважає, що дані відносини «виникають з приводу тимчасового платного володіння та користування елементами основного капіталу у

процесі виробництва з метою одержання доходу, частка якого перетворюється на додаткові фактори виробництва»;

- лізинг як сукупність майнових відносин розглядають Н.О. Рязанова [26], Л.О. Ющишина [39], К.В. Кабаніхіна [12], Р.П. Саблук [27], Т.А. Бондар [3], О.В. Гудима [8], В.М. Настасьєв [21], О.М. Лук'янова [18]. У свою чергу, Н.О. Рязанова [26] вказує, що дані відносини виникають у той час, коли «одна сторона (лізингодавець) надає майно в користування іншій стороні (лізингоодержувачу) на визначений термін і за певну плату». Схожу позицію займають Л.О. Ющишина [39] (стверджує, що «лізинг – це комплекс відносин щодо передачі лізингодавцем у тимчасове користування лізингоодержувачу майна за встановлену періодичну плату»), Р.П. Саблук [27] (вважає, що дані відносини «виникають у зв'язку з придбанням майна у власність з подальшою його передачею у тимчасове володіння і користування за відповідну плату з послідуєчим його викупом») та О.В. Кругляк [16] («лізинг визначено як систему економічних відносин, що передбачає придбання об'єкта лізингу з метою подальшої передачі його на платній основі в тимчасове користування»). К.В. Кабаніхіна [12] розглядає лізинг як комплекс майнових відносин, проте, з іншого боку, зазначаючи, що вони «засновані на кредиті інвестиційної операції, що складається з покупки та наступної оренди активу». О.В. Гудима [8] та О.М. Лук'янова [18] вважають, що основною характеристикою лізингу як комплексу майнових відносин є передача майна у тимчасове користування на основі його придбання. Однакове тлумачення сутності лізингу наводиться в працях Т.А. Бондар [3] та В.М. Настасьєв [21]: «сукупність взаємообумовлених майново-правових відносин з приводу надання лізингодавцем лізингоодержувачу майна, за вибором останнього, у виняткове користування на умовах, визначених лізинговим договором»;

- систему економіко-правових відносин під лізингом розуміють О.М. Левковець [17], яка зазначає, що дані відносини «виникають в зв'язку з придбанням у власність майна та подальшою його здачею у тимчасове володіння і користування за визначену плату», С.М. Шулепова [38], яка вказує, що відносини «виникають при передачі за відповідну плату, на визначений термін і на відповідних умовах, що обумовлені договором, лізингодавцем у тимчасове користування майна, придбаного спеціально для лізингоодержувача, з правом викупу», та О.Б. Васильчишин [4] зазначає, що вони «виникають із придбанням у власність майна та передачею його у тимчасове

володіння та користування на визначений термін і за визначену плату»;

- лізинг як сукупність певних видів фінансових відносин розглядають О.П. Овсак [22], О.М. Колеснікова [14], О.І. Шкуратов [37]. Зокрема О.П. Овсак [22] вважає, що такими відносинами є відносини «купівлі–продажу, оренди, комерційного кредитування та інвестування». О.М. Колеснікова [14] характеризує дані відносини суто як відносини купівлі–продажу майна та його подальшою передачею у користування. О.І. Шкуратов [37] вважає, що лізинг містить «сукупність інвестиційних, фінансово-кредитних і орендних відносин, які виникають між прямими та непрямыми їхніми учасниками в умовах, коли в одних з'являється необхідність придбати, а в інших – можливість надати послуги інвестиційного, кредитного і майнового характеру, що забезпечують формування та відновлення техніко-технологічного потенціалу підприємства».

Підходи вчених щодо лізингу як певного виду економічних відносин є обґрунтованими, а тому варто погодитися з авторами, щодо такого трактування, проте вважати його лише одним із проявів лізингу, не заперечуючи при цьому всі інші підходи вчених. У свою чергу, Г.А. Хименский [34], Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський [24, С. 164], М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблун, В.М. Скужий [33, С. 251], І.А. Бланк [2, С. 27] розглядають лізинг як **певну господарську операцію**, яка пов'язана з переданням певного виду майна у користування іншій особі. Проте щодо об'єктів такого майна існують розбіжності, зокрема Г.А. Хименский [34] говорить про господарське майно, Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський [24, С. 164] вказують на таке поняття як активи, не характеризуючи його, М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблун, В.М. Скужий [33, С. 251] вважають, що в лізинг можуть передавати основні фонди, І.А. Бланк [2, С. 27] говорить про цілісні майнові комплекси. Кожна з точок зору щодо об'єкта лізингу заслуговує на увагу, а їх різноманітність пов'язана з різним об'єктом дослідження та дисциплінарним підходом.

Лізинг як вид договору або **сукупність договірних відносин** розглядають О.В. Добровольська [9], І.М. Школа, В.М. Козменко, О.В. Бабінська [36, С. 268], В.М. Копоруліна [31, С. 174], О.С. Філімоненков [32, С. 390], І.Ю. Матюшенко [20, С. 220]. Вчені сходяться на думці, що дані договірні відносини й, відповідно, як результат вид договору, пов'язанні з врегулюванням діяльності учасників лізингової угоди. Вважаємо, що даний підхід є цілком доречним, зважаючи на

необхідність договірною закріплення будь-яких відносин, між суб'єктами господарювання.

Зважаючи на інституалізацію економічних відносин, зокрема, існування спеціалізованих господарських інститутів щодо лізингу, заслуговує на увагу підхід, відносно якого лізинг розглядається **як вид господарської діяльності**. Даний підхід підтримують О.І. Басва [1], І.Вишнякова [5], Т.І. Хомуляк [35], Н.І. Подольчак [25], Г.Ю. Жолнерчик [11]. Таку діяльність вчені пов'язують з інвестуванням та комплексом майнових відносин.

Сучасна лізингова індустрія розглядає лізинг як одну із специфічних форм фінансування капітальних вкладень в основні засоби при посередництві спеціалізованих лізингових компаній, які набувають для юридичних осіб права власності на певні засоби праці або майно та здають її даним особам в оренду на різні терміни.

У міжнародній практиці лізинг є формою кредитування експорту продукції тривалого користування.

Однак сутність лізингової діяльності являє собою більш глибокий зміст: з одного боку, з позиції лізингових компаній і банків, лізингові послуги виступають як інвестиційна діяльність, що приносить певні дивіденди, з іншого боку, з позиції промислових підприємств і організацій, лізингові послуги виступають у формі матеріально-технічного постачання засобів праці.

Вважаємо, що всі наведені вище підходи до сутності лізингу є обґрунтованими, а обрання окремого підходу залежить від об'єкта дослідження та сфери застосування даної економічної категорії.

Крім того, варто зазначити, що в нормативних джерелах сутність лізингу визначається також по-різному, проте, відповідає вказаним вище підходам (табл. 1).

Таблиця 1

Сутність лізингу в нормативних документах

Нормативний акт	Сутність
1	2
Лізинг як господарська діяльність	
Господарський кодекс України (ст. 292)	Лізинг – це господарська діяльність, спрямована на інвестування власних чи залучених фінансових коштів, яка полягає у наданні за договором лізингу однією стороною (лізингодавцем) у виключне користування другій стороні (лізингоодержувачу) на визначений строк майна, що належить лізингодавцю або набувається ним у власність (господарське відання) за дорученням чи погодженням лізингоодержувача у відповідного постачальника (продавця)

	майно, за умови сплати лізингодержувачем періодичних лізингових платежів
Лізинг як вид договору (цивільно-правових відносин)	
Цивільний кодекс України (ст. 806)	За договором лізингу одна сторона (лізингодавець) передає або зобов'язується передати другій стороні (лізингодержувачеві) у користування майно, що належить лізингодавцю на правах власності було набуто ним без попередньої домовленості із лізингодержувачем (прямий лізинг) або майно, спеціально придбане лізингодавцем у продавця (постачальника), відповідно до встановлених лізингодержувачем специфікацій та умов (непрямий лізинг), на певний строк і за встановлену плату (лізингові платежі)
Лізинг як вид економічних відносин	
ЗУ «Про Фінансовий лізинг» (ст. 1)	Фінансовий лізинг – це вид цивільно-правових відносин, що виникають із договору фінансового лізингу
Лізинг як господарська операція	
Податковий кодекс України (ст. 14.1.97)	Лізингова (орендна) операція – господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних фондів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк

Стосовно лізингу транспортних засобів (автолізингу), то кожен із зазначених підходів можна застосувати до даного поняття, що дозволить говорити про інституційне забезпечення лізингу, складу господарських операцій щодо передачі в лізинг транспортних засобів та особливості укладання договору щодо лізингу транспортних засобів.

Наступним кроком у розробці теоретичної моделі лізингу є обґрунтування його функцій. Так, стосовно складу та сутності функцій лізингу вчені також не можуть дійти згоди. Я.В. Онищук виділяє три функції лізингу, які характеризує наступним чином:

- «фінансова функція полягає у зменшенні оподаткованого прибутку підприємства, оскільки орендну плату зараховують до складу валових витрат, а застосування механізму прискореної амортизації сприяє не лише зменшенню оподаткованого прибутку в лізингодержувача, але й прискоренню технічного оновлення виробництва;

- виробнича функція полягає в оперативному розв'язанні проблеми переоснащення виробництва не через купівлю машин та обладнання, а

через їх тимчасове використання на умовах лізингу. Це ефективний засіб для забезпечення доступу підприємств до нових технологій і техніки;

- збутова функція полягає у розширенні кола споживачів та освоєнні нових сегментів ринку за рахунок залучення насамперед тих підприємств, що неспроможні відразу придбати те чи інше майно» [23].

Таку ж позицію підтримують В.Г. Макеєва [19], О.В. Грабельська [7], наводячи такий же перелік функцій з подібною характеристикою. А.С. Єсин [10] підтримує наведений склад функцій, але розширює їх функцією спеціальних інвестиційноорієнтованих податкових пільг, що «має такі складові: а) взятє за лізингом майно може не відбиватися на балансі користувача, оскільки право власності зберігається за лізингодавцем (можлива економія інвестора на податок на майно); б) лізингові платежі відносяться на собівартість виробленої продукції (послуг), що відповідно знижує оподатковуваний прибуток; в) застосування прискореної амортизації, яка обчислюється не на базі терміну служби об'єкта лізингу, а виходячи з терміну контракту, що знижує оподатковуваний прибуток».

Т.І. Топішко [30], в свою чергу, розширює зазначений склад із трьох функцій лізингу та надає характеристику таким: стабілізаційна функція (проявляє себе на мікро- та макрорівнях. Учасникам лізингової угоди надається можливість покращити своє фінансово-економічне становище шляхом раціонального, спланованого використання ресурсів та розширення виробничої (комерційної) діяльності), підприємницька функція (підтримує сприятливі умови для розвитку малого та середнього підприємництва.

Лізинг, перетворюючи користувача майна у його власника, формує психологію підприємця, підвищує відповідальність та самостійність у прийнятті господарських рішень), соціально-економічна функція (полягає у зміцненні фінансово-економічного становища. Розширення виробничо-господарської діяльності формує умови для створення додаткових робочих місць, підвищення життєвого рівня населення, підтримання соціальної інфраструктури. А це знижує соціальну напругу у суспільстві), інноваційна функція (полягає у розширенні використання нових прогресивних та високоєфективних основних засобів і технологій), інвестиційна функція (виражається через спрямування тимчасово вільних фінансових ресурсів в інвестиції у основний капітал підприємств. Лізинг можна використати в умовах дефіциту коштів у суб'єктів господарювання як альтернативу традиційним каналам інвестування).

Свій погляд на розширення зазначеного складу функцій лізингу має Н.І. Семен [28]. Він наголошує на необхідності введення у науковий оборот таких функцій лізингу:

- збалансування інтересів (спрямовує учасників лізингу на пошук інтересів різних зацікавлених груп та оптимальне їх задоволення у межах лізингової угоди);

- ризикознижувальна (дає змогу підприємствам, ідентифікуючи ризики фінансово-господарської діяльності, розглядати лізинг як ефективний інструмент зниження ступеня ризиків за умови укладення адекватного лізингового договору, у якому враховано інтереси сторін);

- інноваційна (означає, що лізинг дає змогу підприємствам з обмеженими ресурсами активно використовувати високовартісні сучасні інноваційні технології відповідно до рівня НТП);

- додаткової реклами (передбачає, що лізинг виконує роль непрямой реклами, даючи змогу потенційному споживачеві випробувати продукцію і лише після цього прийняти рішення про її придбання).

Лише дві функції лізингу виділяє Г.Ю. Жолнерчик [11], зокрема, інвестиційна (сутність інвестиційної функції лізингу ґрунтується на тому, що суб'єкти господарювання за допомогою лізингу вирішують свої інвестиційні потреби) та операційна (пов'язана з основною операційною діяльністю).

Адилбек Смагулов [29] надає лише розширений перелік функцій, не даючи їх характеристики: збутова, постачальницька, виробнича, стимулююча, фінансова, інвестиційна, розвитку підприємництва, соціальна, інноваційна, відтворювальна.

В.Л. Корінев [15] зазначає, що лізинг: суттєво розширює можливості виробників зі збуту машин та устаткування, є інструментом активного маркетингу, сприяє ефективному використанню основних фондів, підвищенню конкурентоспроможності підприємства, забезпечує оновлення та модернізацію основних фондів завдяки залученню додаткових інвестицій. Розширений перелік функцій лізингу надає В.А. Горемикін [6]: фінансова, виробнича, розширення зони підприємництва, збутова, подолання подвійної спільної власності, розвиток зовнішньоекономічної діяльності, розмежування власника та користувача майна, роздержавлення і приватизації майна, диференціації привласнення коштів, отримання податкових пільг, відшкодування вартості, розвитку конкурентних відносин.

Зважаючи на визначені вище підходи до сутності лізингу, а також спираючись на результати аналізу літературних джерел, щодо складу

та сутності функцій лізингу, вважаємо, що даній економічній категорії властиві наступні функції: фінансова, виробнича, збутова, інвестиційна, інноваційна, стимулююча та відтворювальна. Сутнісне наповнення зазначених функцій буде представлено нижче у теоретичній моделі лізингу.

Третім кроком у з'ясуванні положень теоретичної моделі лізингу транспортних засобів є визначення місця авто лізингу в загальній класифікації лізингу. Сучасна класифікація лізингу є досить багатогранною – наповнена багатоманітністю класифікаційних ознак.

В економічній літературі класифікації лізингу присвячено багато праць, що супроводжується виділенням великої кількості ознак: за обсягом зобов'язань лізингодавця, за тривалістю угод, за масштабом ринку, за відношенням до орендованого майна, за наміром учасників, за рухом майна між учасниками, за формою організації лізингової угоди, за ступенем новизни майна, за кількістю учасників, за об'єктом, за формою лізингових платежів, за нарахуванням лізингових платежів, за періодичністю платежів, за способом фінансування, за цільовим призначенням, з урахуванням податкових пільг, за наслідками для лізингокористувача після припинення угоди, за метою використання, за об'ємом сервісного обслуговування, за суб'єктами, які здійснюють лізингову діяльність, за ступенем окупності, за послугами супроводжуваними угоду, за формою здійснення, за періодичністю лізингових платежів, за врахуванням технологій, за метою використання, за способом використання, за умовою амортизації залежно від кількості осіб, які виступають зі сторони лізингодавця, за видом доходу, за ступенем ризику, за галузевим призначенням, за способом використання майна, за наявністю гарантії на залишкову вартість, за ризиком лізингодавця, за розміром лізингової угоди залежно від мети суб'єктів лізингової діяльності.

Перед тим як визначити місце лізингу транспортних засобів у загальній класифікації лізингу й отримати власну класифікацію, що стане основою подальшого дослідження окреслених проблем, необхідно визначитися з метою та цілями такої класифікації.

Зважаючи на обраний об'єкт дослідження та сферу застосування результатів, вважаємо, що класифікація лізингу повинна відповідати системі бухгалтерського обліку діяльності автотранспортного підприємства й відповідно задовольняти вимоги законодавства щодо умов договору лізингу транспортних засобів.

Зважаючи на необхідність облікового відображення операцій з лізингу транспортних засобів, а також управління договірним

процесом вважаємо, що лізинг необхідно класифікувати за такими ознаками:

- за обсягом зобов'язань лізингодавця (фінансовий, оперативний) – транспортні засоби можуть передаватися як у фінансовий лізинг, так і в оперативний, що безумовно вплине на його відображення на балансі автотранспортного підприємства, а також визначатиме особливості відображення лізингових платежів у складі собівартості транспортної послуги, в якій використовується транспортний засіб переданий у лізинг (табл. 2);

- за кількістю учасників (двосторонні, багатосторонні) – учасниками лізингової угоди виступають: автотранспортне підприємство, лізингова компанія або банк, а також виробник транспортного засобу у випадку, якщо лізингова компанія не володіє ним;

- за масштабом ринку (внутрішній, зовнішній експортний, зовнішній імпорتنний, зовнішній транзитний). Дана ознака є найбільш характерною для лізингодавців, адже визначає, хто є лізингоотримувачем – резидент чи нерезидент;

- за суб'єктами лізингової діяльності (лізингові компанії, банківські лізингові компанії, дочірні компанії виробника, державні лізингові компанії) – лізингодавцем можуть виступати банківські або небанківські фінансові установи різних форм власності, які мають ліцензію на проведення лізингової діяльності;

- за об'єктами лізингу (рухомого майна, нерухомого майна) – у випадку з автолінингом, використовуватиметься поняття лізинг рухомого майна;

- за попереднім використанням майна (лізинг нового майна, лізинг вживаного майна) – об'єктом лізингу може бути як новий транспортний засіб, так і вживаний залежно від цілей автотранспортного підприємства;

- за ступенем окупності (з повною окупністю, з неповною окупністю);

- за методом нарахування лізингових платежів (фіксований, з авансом, мінімальних платежів);

- за способом фінансування (власні кошти, залучені кошти, роздільний) – дана ознака характерна при дослідженні діяльності лізингових компаній, які визначають напрями залучення коштів для фінансування лізингової угоди;

- за ризиком лізингодавця (гарантований, незабезпечений, частково забезпечений) – визначає напрями забезпечення лізингової угоди,

що обумовлюється майновим та фінансовим станом автотранспортного підприємства;

- за видами супутніх послуг (з технічними послугами, з консультаційними послугами) – є особливою класифікаційною ознакою лізингу, особливо у частинні автолізингу, адже визначає види послуг, які надаватиме лізингова компанія щодо транспортного засобу;

- за об'ємом сервісного обслуговування (чистий, повносервісний, частковий, генеральний) – визначає обсяг сервісного обслуговування як самої угоди, так і об'єкту лізингу.

Запропонована класифікація лізингу (табл. 2) дозволяє визначити їх вплив на найбільш важливі положення договору лізингу, зокрема: предмет лізингу та його характеристики, права та обов'язки учасників лізингової угоди, порядок користування майном, що передається у лізинг, зокрема транспортні засоби, порядок нарахування та сплати лізингових платежів та особливості обслуговування об'єкту лізингу – транспортного засобу. Таким чином, лізинг є тією ефективною формою придбання транспортних засобів та оновлення матеріально-технічної бази автотранспортних підприємств, яка приваблива у будь-яких економічних умовах, в тому числі й в умовах кризи, тому що несе в собі мінімальну ймовірність ризиків за рахунок гарантій, участі страхових компаній, багатоаспектною перевіркою та врахуванням інтересів усіх учасників угоди.

Лізинг дозволяє врахувати інтереси всіх сторін і знайти компроміс, та найбільшою мірою задовольнити всіх учасників угоди.

Таблиця 2

Характеристика фінансового та оперативного лізингу транспортних засобів

Ознака	Оперативний лізинг	Фінансовий лізинг
1	2	3
<i>Відображення в балансі</i>	Автомобіль знаходиться на балансі лізингодавця	Лізингоотримувач (АТП) збільшує відповідну групу основних фондів та самостійно нараховує амортизацію

<i>Відображення лізингових платежів в податкових розрахунках</i>	Лізингоотримувач відносить на витрати до 100 % лізингового платежу	Лізингоотримувач відносить на витрати фінансову частину лізингового платежу, яка включає суми відсотків, страхування та комісії, а також частини на платежу за сервісне обслуговування
<i>Відображення довгострокових фінансових зобов'язань</i>	Довгострокові фінансові зобов'язання не відображаються на балансі клієнта – АТП	Довгострокові фінансові зобов'язання відображаються на балансі клієнта – АТП
<i>Відображення ПДВ</i>	Лізингоотримувач відносить всю суму ПДВ, сплачену в складі лізингового платежу	До податкового кредиту відносить суму сплаченого ПДВ в складі платежу за сервісне обслуговування
<i>Операції після закінчення строку договору лізингу</i>	Лізингоотримувач не має жодних зобов'язань відносно викупу автомобіля в кінці строку лізингу	Строк лізингу не менше 12 місяців, після чого АТП викуповує автомобіль

Виходячи з викладеного вище матеріалу, теоретична модель лізингу має містити в собі такі складові: а) поняття лізингу, яке варто розглядати зважаючи на багатоаспектність та різноманітність сфер прояву; б) склад та сутність функцій лізингу й відповідно їх роль в розвитку національної економіки та економіки автотранспортних підприємств; в) класифікація лізингу. У сукупності зазначені складові дозволять обґрунтувати комплекс теоретичних положень щодо лізингу та лізингу транспортних засобів як бази для розвитку теорії, методики та організації бухгалтерського обліку та економічного аналізу лізингових операцій на автотранспортних підприємствах (рис. 1).

Крім того лізинг дозволяє автотранспортним підприємствам знайти способи ведення своєї діяльності з найменшими втратами, найкращим використанням наявних ресурсів і максимальною вигодою для свого бізнесу. Адже, лізинг представляє один із найбільш вигідних способів придбання транспортних засобів.

Лізинг має ряд переваг перед прямими кредитами або купівлею обладнання за рахунок власних коштів, що обумовлено його функціями, зокрема, можливістю автотранспортному підприємству залишити в себе

частину вільних готівкових коштів, можливістю виплачувати лізингові платежі вже у процесі використання транспортних засобів, прискоренню амортизації, зменшенню податку на майно, можливістю зменшення оподаткованого прибутку.

Багатофункціональність лізингу дозволяє говорити про лізинг як фінансовий інструмент, який визначає перспективи розвитку національної економіки у частині окремих ринків, зокрема: 1) ринок транспортних засобів. Лізинг дозволяє підвищити реалізацію транспортних засобів їх виробникам, адже виступає інструментом фінансування потенційних покупців – автотранспортних підприємств; 2) ринок транспортних послуг. Лізинг дозволяє підвищити ефективність процесу оновлення складу транспортного парку автотранспортного підприємства, що в кінцевому рахунку підвищить ефективність надання транспортних послуг та результативність діяльності підприємства в цілому; 3) ринок фінансових послуг. Лізинг є фінансовим інструментом, який дозволяє активізувати фінансові потоки між банками та небанківськими фінансовими інститутами, адже фінансування лізингових угод може бути різноманітним. Крім того, лізинг є найменш ризикованим фінансовим інструментом.

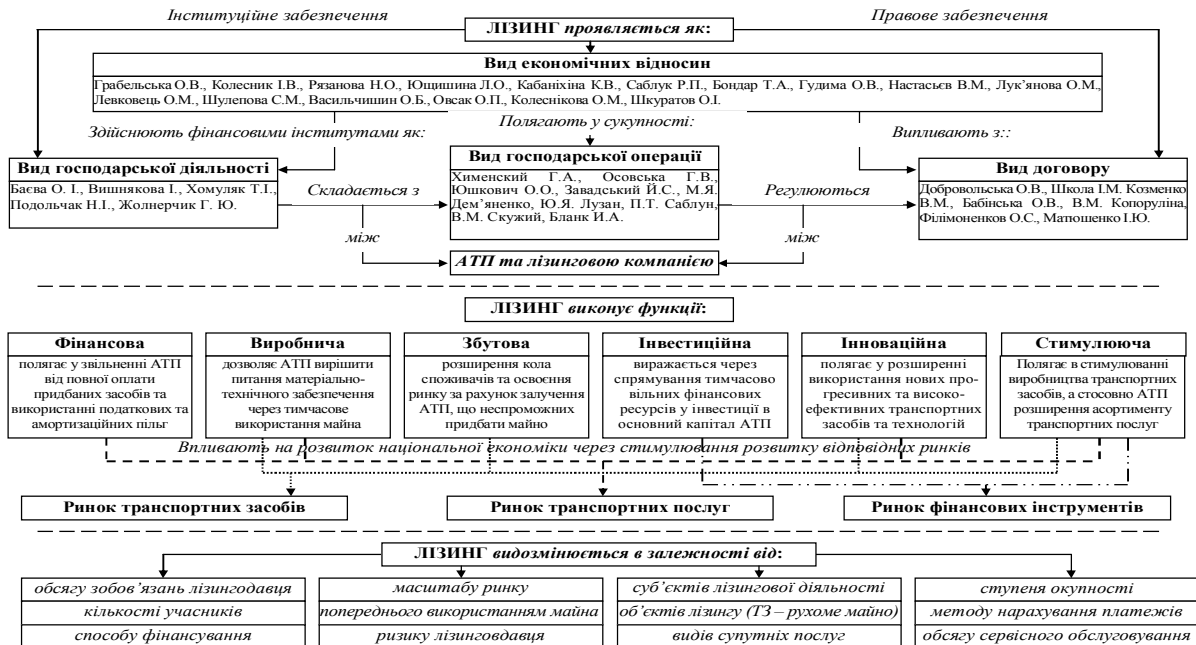

Рис. 1. Теоретична модель лізингу транспортних засобів як основа розвитку бухгалтерського обліку

Висновки та перспективи подальших досліджень. Розроблена теоретична модель лізингу як економічного явища є основою для подальшого розвитку теоретико-методологічних та організаційно-практичних положень бухгалтерського обліку та економічного аналізу транспортних послуг автотранспортних підприємств в умовах лізингу. Так, зокрема, перша складова – економіко-сутнісне наповнення дозволяє визначити усі сфери прояву лізингу, а й, відповідно, вплив на організацію договірному процесу щодо лізингу, процесу попередньої оцінки ефективності надання транспортних послуг в умовах лізингу, а також структуру та сукупність господарських операцій, які мають місце під час використання лізингу та відображаються у системі бухгалтерського обліку. Функції лізингу дозволяють обґрунтувати необхідність залучення транспортних засобів застосовуючи інструмент лізингу й визначити напрями та складові економічного аналізу ефективності транспортної послуги в умовах лізингу.

У свою чергу, класифікація лізингу є основою організації договірному процесу, адже положення договору лізингу визначають склад, структуру та особливості господарських операцій, які випливають з договору лізингу з метою їх відображення у системі бухгалтерського обліку автотранспортного підприємства.

Список використаної літератури:

1. *Баєва О.І.* Лізингові відносини в аграрному секторі економіки України : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / *О.І. Баєва.* – К. : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки», 2004. – 24 с.
2. *Бланк І.А.* Словарь-справочник финансового менеджера / *Бланк І.А.* – К. : Ника-Центр, 1998. – 480 с.
3. *Бондар Т.А.* Сутність лізингової діяльності в Україні та проблеми її регулювання / *Т.А. Бондар* // Науковий вісник Національного аграрного університету / Редколегія: *Д.О. Мельничук (відп.ред.) та ін.* – Вип. 44. – К., 2001. – С. 189–191.
4. *Васильчишин О.Б.* Лізинг як вид підприємницької діяльності / *О.Б. Васильчишин* // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка / Серія: економіка. – 2002. – № 12. – С. 172–175.

5. Вишнякова І. Теоретичні аспекти визначення поняття «лізинг» / І.Вишнякова // Вісник Академії митної служби України. – 2002. – № 4 (16).– С. 22–30.
6. Горемыкин В.А. Лизинг : учебник / В.А. Горемыкин. – М. : Изд.-торг. корпорация «Дашков и К», 2003.
7. Грабельська О.В. Лізинг: класифікація та ефективність застосування / О.В. Грабельська // Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. – 2011. – № 704. – С. 89–94.
8. Гудима О.В. Організаційно-економічний механізм лізингу сільськогосподарської техніки : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.02 / О.В. Гудима. – Дніпропетровськ : Дніпропетровський державний аграрний університет, 2005. – 23 с.
9. Добровольська О.В. Фінансовий лізинг як альтернатива банківському кредитуванню / О.В. Добровольська, К.С. Городецька.
10. Есин А.С. Лизинговая деятельность в Российской Федерации: истоки и перспектива : Ученые записки Российского государственного социального университета / А.С. Есин. – 2007. – № 4.
11. Жолнерчик Г.Ю. Лізинг як форма активізації інвестиційної діяльності підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08 / Г.Ю. Жолнерчик. – К. : ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», 2010. – 18 с.
12. Кабаніхіна К.В. Оцінка ефективності лізингу повітряних суден : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.04 / К.В. Кабаніхіна. – К. : Національний авіаційний університет, 2002. – 20 с.
13. Колесник І.В. Фінансовий лізинг як форма нагромадження капіталу в умовах трансформаційної економіки : дис. ... канд. екон. наук : 08.01.01 / І.В. Колесник. – Донецьк : Донецький національний університет Міністерства освіти і науки України, 2005. – 16 с.
14. Колеснікова О.М. Облік і аналіз лізингових операцій в сільському господарстві : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04 / О.М. Колеснікова. – К. : Національний аграрний університет, 2005. – 24 с.

15. *Корієв В.Л.* Сутність та види лізингу для підприємства / *В.Л. Корієв // Держава та регіони / Економіка та підприємництво.* – 2011. – № 1. – С. 108–112.
16. *Кругляк О.В.* Формування лізингових відносин у племінному скотарстві : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / *О.В. Кругляк.* – К. : Національний науковий центр «Інститут аграрної економіки» УААН, 2009. – 22 с.
17. *Левковець О.М.* Економіко-організаційний механізм державного регулювання лізингу : автореф. дис. ... канд. екон. наук / *О.М. Левковець.* – Харків. – 2001. – 22 с.
18. *Лук'янова О.М.* Шляхи удосконалення застосування лізингу рухомого складу на залізничному транспорті України : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.03 / *О.М. Лук'янова.* – Харків : Українська державна академія залізничного транспорту, 2011. – 22 с.
19. *Макеева В.Г.* Лізинг : учеб. пособие / *В.Г. Макеева.* — М. : ИНФРА-М, 2004.
20. *Матюшенко І.Ю.* Основи фінансового менеджменту : навч. посібник / *Матюшенко І.Ю.* – К. : Центр навчальної літератури, 2003. – 220 с.
21. *Настасьєв В.М.* Організаційно-економічні механізми активізації лізингової діяльності підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.01 / *В.М. Настасьєв.* – Львів : Інститут регіональних досліджень НАН України, 2006. – 20 с.
22. *Овсак О.П.* Організаційно-економічне забезпечення лізингових операцій на авіаційному транспорті : дис. ... канд. екон. наук : 08.07.04 / *О.П. Овсак.* – К. : Національний авіаційний університет, 2003. – 20 с.
23. *Онищук Я.В.* Розвиток лізингу в Україні / *Я.В. Онищук // Фінанси України.* – 2005. – № 7. – С. 106–113.
24. *Осовська Г.В.* Економічний словник / *Г.В. Осовська, О.О. Юшкевич, Й.С. Завадський.* – К. : Кондор, 2007. – 358 с.
25. *Подольчак Н.І.* Сутність та етапи реалізації лізингової діяльності підприємства / *Н.І. Подольчак, А.Г. Загородній // Вісник Волинського Національного університету ім. Лесі Українки.* – Луцьк : Вежа, 2009. – № 15. – С. 50–54.
26. *Рязанова Н.О.* Податок на прибуток підприємств та лізинг в Україні / *Н.О. Рязанова // Лізинг в Україні.* – 2009. – № 2. – С. 11–15.

27. *Саблук Р.П.* Теоретичні аспекти лізингових відносин / *Р.П. Саблук* // Економіка АПК. – 2000. – № 11. – С. 49–57.
28. *Семен Н.І.* Функції лізингу в умовах становлення та розвитку фінансового ринку України / *Н.І. Семен* // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку». – Львів : Вид. Нац. ун-ту «Львівська політехніка», 2006. – № 567. – С. 302–308.
29. *Смагулов Адилбек* Концепция современного лизинга / *Адилбек Смагулов* // Вестник университета «Туран». – 2009. – № 1. – С. 33–36.
30. *Топішко Т.І.* Принципи функції та механізми лізингових операцій / *Т.І. Топішко* // Вісник НУВГП / Серія «Економіка». – № 4 (44). – С. 207–213.
31. Українсько-російський економічний тлумачний словник ; авт. упорядн. *В.М. Копоруліна*. – Х. : Факт, 2005. – 400 с.
32. *Філімоненков О.С.* Фінанси підприємств : навч. посібник / *О.С. Філімоненков*. – К. : Кондор, 2005. – 400 с.
33. Фінансовий словник-довідник / *М.Я. Дем'яненко, Ю.Я. Лузан, П.Т. Саблун, В.М. Скужий та ін.* ; за ред. *М.Я. Дем'яненка*. – К. : ІАЕ УААН, 2003. – 555 с.
34. *Хименский Г.А.* Экономическая сущность лизинговых операций и их учёт / *Г.А. Хименский* // Бізнес. – 2007. – № 1. – С. 11–12.
35. *Хомуляк Т.І.* Облік і аудит лізингових операцій : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / *Т.І. Хомуляк*. – Тернопіль : Тернопільський національний економічний університет, 2008. – 22 с.
36. *Школа І.М.* Міжнародні економічні відносини : підручник / *І.М. Школа, В.М. Козменко, О.В. Бабінська* ; за ред. *І.М. Школи* – 2-ге вид., перероб. і доп. – Чернівці : Книга-XXI, 2007. – 544 с.
37. *Шкуратов О.І.* Розвиток лізингової діяльності аграрних підприємств : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04 / *О.І. Шкуратов*. – Харків : Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва, 2010. – 22 с.
38. *Шулепова С.М.* Лізинг і оренда: основні відмінності / *С.М. Шулепова* // Вісник ЖІТІ / Економічні науки. – Житомир. – 2000. – № 11. – С. 69–72.

39. Юцишина Л.О. Лізинг як окремий вид фінансування реальних інвестицій у підприємства України / Л.О. Юцишина, О.В. Градова // Економічні науки : зб. наук. пр. – Луцьк : Луцький національний технологічний університет, 2012. – Вип. 9 (33). – Ч. 3. – С. 502–507.

КЛИМЕНКО Ігор Віталійович – голова правління Банку Національний кредит.

Наукові інтереси:

- лізинг як економічна категорія;
- фінансовий лізинг.

Стаття надійшла до редакції 01.07.2013